

Förstudierapport inom området Glasögon

23.2-9084-2021

KAMMARKOLLEGIET

Innehåll

1 Sammanfattning	3
2 Inledning	4
3 Föregående upphandling	8
4 Nuvarande ramavtal	11
5 Information om ramavtalen	13
6 Offentlig sektors behov.....	14
7 Marknadsundersökning	23
8 Relevant lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd.....	32
9 Hållbarhet	34
10 Säkerhet	37
11 E-handel	39
12 Utvecklingsområden och förändringsbehov i en kommande upphandling	40
13 Slutsatser	41
14 Källförteckning.....	42

1 Sammanfattning

Det nuvarande ramavtalet för glasögon löper ut den 1 april 2023. Statens inköpscentral vid Kammarkollegiet har av den anledningen initierat en förstudie för att utreda om en ny upphandling ska genomföras.

För att utreda om en ny upphandling ska genomföras har förstudieprojektet genomfört en behovsundersökning och en marknadsundersökning.

Behovsundersökningen har skett i form av en enkät som skickats ut till 218 avropsberättigade myndigheter och som besvarats av 146 myndigheter, vilket ger en svarsfrekvens på 67 procent. I enkäten har myndigheterna bland annat fått besvara frågor om hur det nuvarande ramavtalet har fungerat, framtida behov och hur en eventuell upphandling bör utformas. Därtill har två referensgruppsmöten med representanter från olika myndigheter genomförts. Vid dessa möten har ett antal frågor kopplade till området diskuterats mer ingående.

Marknadsundersökningen har skett i form av möten med en branschorganisation och fyra leverantörer inom det aktuella ramavtalsområdet. Syftet med mötena var att kartlägga marknadens utbud, att fånga upp synpunkter på det befintliga ramavtalet samt att ge leverantörerna möjlighet att komma med synpunkter gällande upplägg av en eventuellt kommande upphandling.

Utifrån vad som framkommit från respondenter i myndighetsenkäten samt vid referensgruppsmöten och leverantörsmöten gör projektgruppen bedömningen att nuvarande ramavtal som helhet fungerar bra.

Sammantaget har projektgruppen funnit att det finns ett behov av ett statligt ramavtal inom området glasögon och rekommenderar således att Kammarkollegiet beslutar att en ramavtalsupphandling genomförs.

Förstudierapporten framtagen av:

Elinor Jurolid Borell och Fredrik Björnström

2 Inledning

2.1 Bakgrund till förstudien

Förstudien är genomförd av Kammarkollegiet och omfattar glasögon. I området ingår bildskärmsglasögon och slipade skyddsglasögon samt synundersökningar.

Kammarkollegiet har ansvaret för upphandlingsverksamheten inom den statliga inköpssamordningen. Detta innebär att myndigheten har som uppdrag att ingå ramavtal för varor och tjänster som är avsedda för andra statliga myndigheter.

Enligt förordningen (1998:796) om statlig inköpssamordning ska det finnas ramavtal eller andra gemensamma avtal som effektiviserar upphandlingarna för varor och tjänster som myndigheterna upphandlar ofta, i stor omfattning eller som uppgår till stora värden.

2.1.1 Bakgrund till området

Av Arbetsmiljöverkets föreskrifter "Arbete vid bildskärm" (AFS 1998:5) framgår att arbetsgivare ska se till att arbetstagare som normalt ska arbeta vid bildskärm mer än en timme under arbetsdagen genomgår synundersökning. Av föreskrifterna framgår också att arbetsgivaren ska tillhandahålla arbetstagaren särskilda glasögon, som är utprovade för bildskärmsarbetet, om en synundersökning visar att sådana behövs och att glasögon för normalt bruk inte kan användas.

I Arbetsmiljölagen (1977:1160) 2 kap. 7 § står "Kan betryggande skydd mot ohälsa eller olycksfall icke nås på annat sätt, skall personlig skyddsutrustning användas. Denna skall tillhandahållas genom arbetsgivarens försorg." Exempel på personlig skyddsutrustning är ögonskydd vilka bland annat inkluderar slipade skyddsglasögon.

2.2 Syfte med förstudien

Huvudsyftet med förstudien är att i ett tidigt skede utreda huruvida ramavtalsområdet uppfyller något av kriterierna i avsnitt *Bakgrund till förstudien* eller på annat sätt anses lämpligt för att en upphandling ska genomföras. Om det konstaterats att en upphandling förordas kommer även förutsättningar för en sådan att kartläggas.

Syftet med förstudien är vidare att samla information och kunskap om pågående utveckling inom ramavtalsområdet, samt om vilka behov som myndigheterna har. Förstudien ska även belysa hur upphandlingen kan genomföras och därmed ge underlag till såväl upphandlingsstrategin som kommande upphandlingsdokument. I sammanhanget ska särskilt beaktas att ramavtalen ska vara lätta att avropa från, i vilken uträkning det kommer krävas stöd från ramavtalsförvaltningen samt eventuellt samspel med leverantörsmarknaden gällande förändringar i upplägg, kravställning etc.

Samtliga rekommendationer som lämnas i samband med denna förstudie kan komma att prövas på nytt, ändras och anpassas i en kommande upphandling då ny information kan tillkomma och förutsättningar kan ändras med tiden.

2.3 Omfattning och avgränsningar i förstudien

Förstudierapporten beskriver nuläge och erfarenheter av användningen av ramavtalen inom området. Den innehåller avropande myndigheters och leverantörers synpunkter på det nuvarande ramavtalet samt deras förslag rörande upplägg av en eventuellt kommande upphandling. Därtill innefattar förstudierapporten en analys av myndigheters behov och marknadens utbud.

Förstudierapporten innehåller inte någon kravspecifikation till en kommande upphandling och således är eventuella krav som kan ställas endast beskrivna på en övergripande nivå.

Ramavtalen inom detta område kan i dag användas av statliga myndigheter samt stiftelser och andra organisationer med anknytning till staten.

Kommuner och regioner har således inte rätt att avropa från de statliga ramavtalen på detta område.

2.4 Målgrupp

Förstudien riktar sig i första hand till följande målgrupper.

- Berörda personer inom Kammarkollegiet.
- Beställare, upphandlare, inköpare och övriga anställda eller verksamma i statliga myndigheter som använder våra ramavtal, samt de som inte gör det idag.
- Leverantörer – nuvarande och potentiella ramavtalsleverantörer till Kammarkollegiet.

2.5 Metod för förstudien

Förstudiearbetet har utförts i enlighet med Kammarkollegiets projektstyrningsmetodik. Den innefattar:

- initiering av projektet med definition av projektets huvudsakliga mål i form av ett projektdirektiv,
- detaljerad planering, dvs. en projektbeskrivning och planering av projektets aktiviteter,
- genomförande som omfattat informationsinsamling, analys och författande av förstudierapporten, och
- leverans av förstudien med föregående kvalitetssäkring.

Informationsinsamlingen till förstudien har skett genom att en enkät har skickats ut till avropande myndigheter innehållande frågor kopplade till det nuvarande ramavtalet och till utformningen av en eventuellt kommande upphandling. Därtill har en referensgrupp med deltagare från olika avropande myndigheter deltagit i förstudien och bidragit med värdefull information och synpunkter.

Vidare har projektgruppen haft möten med leverantörer och en branschorganisation för att få deras syn på såväl det nuvarande ramavtalet som branschen och dess utveckling.

Möte har hållits med ansvarig ramavtalsförvaltare från Kammarkollegiet.

Det kommer att göras en samlad bedömning av all information som inkommer i förstudien för att på så sätt undersöka hur en eventuell upphandling ska utformas på bästa sätt. Det kan innebära att förslag från enskilda intressenter inte alltid kan beaktas vid utformningen av en eventuellt kommande upphandling.

2.6 Definitioner och förklaringar

I förstudien förekommer ett antal begrepp som används i branschen. Dessutom har ett antal andra begrepp som är bra att känna till, med hänsyn till den kommande upphandlingen, definierats och förklarats. Se begrepp nedan:

Bildskärmsglasögon

Bildskärmsglasögon, även kallade terminalglasögon eller arbetsglasögon, är glasögon som är utprovade för bildskärmsarbete och behövs då glasögon för normalt bruk inte kan användas.

Blåljusfilter

Blått ljus kommer från dagsljus, men även från skärmar och läsplattor. Blåljusfilter filtrerar bort blått ljus. Syftet med att filtrera bort blåljus är att minska bland annat ögontrötthet, nyttan av blåljusfilter är dock i dagsläget inte helt klarlagd.

Brytningsindex

Brytningsindex är ett mått på hur mycket ljuset bryts genom glaset. Ett högre index innebär att ljuset bryts mer, därför blir ett glas med högre index tunnare. Vanligt förekommande brytningsindex är 1,5; 1,6; 1,67 samt 1,74.

Enkelslipade glas

Med enkelslipade glas avses glas med en styrka över hela glaset.

Närprogressiva glas

Med närprogressiva glas avses glas som ger flexibelt seende på alla avstånd från 40–150 cm.

Progressiva glas

Progressiva glas har olika styrkezonor i samma glas. Med progressiva glas kan en person som ser dåligt på längre avstånd, mellanavstånd och vid läsning få all korrigering inbyggd i ett glas.

Rumsprogressiva glas

Med rumsprogressiva glas avses glas som ger flexibelt seende på alla avstånd från 40–400 cm.

Skyddsglasögon

Skyddsglasögon används för att skydda ögonen i utsatta arbetsmiljöer. Med skyddsglasögon avses CE-märkta skyddsglasögon som uppfyller kraven i förordning (EU) 2016/425 om personlig skyddsutrustning.

3 Föregående upphandling

3.1 Upphandlingsförfarande, tilldelningsgrund och tidpunkter för annonsering

Den föregående upphandlingen genomfördes enligt ett öppet förfarande och som tilldelningsgrund användes ekonomiskt mest fördelaktiga utifrån pris. Upphandlingen annonserades den 25 januari 2019 och sista anbudsdag var den 1 mars 2019. Ramavtalen började gälla den 1 april 2019.

3.2 Upphandlingens omfattning

Upphandlingen omfattade synundersökning, bildskärmsglasögon, skyddsglasögon och extra glasögon till de avropsberättigade myndigheter som har som krav att följa Transportstyrelsens föreskrifter avseende regler för sjöfart.

Bildskärmsglasögon och skyddsglasögon omfattade arbetsanpassade enkelslipade glasögon, närprogressiva glasögon samt rumsprogressiva glasögon.

3.3 Optikbutiker på huvudorter och övriga orter

I kravspecifikationen ställdes krav på att anbudsgivaren skulle vara representerad med optikbutiker i minst 35 av nedan angivna orter.

Arboga, Arvidsjaur, Boden, Borlänge, Borås, Enköping, Eskilstuna, Falkenberg, Falun, Gävle, Göteborg (minst 2 butiker), Halmstad, Helsingborg, Härnösand, Jönköping, Kalmar, Karlshamn, Karlskoga, Karlskrona, Karlstad, Kiruna, Kristianstad, Kristinehamn, Kungsbacka, Köping, Lidköping, Linköping, Ljungby, Luleå, Lund, Malmö, Mora, Norrköping, Nyköping, Piteå, Sandviken, Skellefteå, Skövde, Stockholm (minst 6 butiker), Strängnäs, Sundsvall, Södertälje, Trelleborg, Trollhättan, Umeå, Uddevalla, Uppsala, Varberg, Visby, Värnamo, Västervik, Västerås, Växjö, Ängelholm, Örebro, Örnsköldsvik och Östersund.

Det angavs vidare att det var optikbutikens postadressort som avgjorde om butiken ansågs vara lokaliserad på respektive ort.

Till anbudet skulle anbudsgivaren bifoga en ifylld bilaga om huvudorter och övriga orter. Utöver huvudorterna kunde anbudsgivaren i samma bilaga ange ytterligare orter där anbudsgivaren fanns representerad med optikbutik.

3.4 Utvärderingsmodell och antal ramavtalsleverantörer

I upphandlingen skulle de anbud antas som var de ekonomiskt mest fördelaktiga utifrån pris. Totalt fyra ramavtalsleverantörer skulle antas under förutsättning att så många anbud uppfyllde ställda krav.

Pris begärdes in och utvärderades för följande varor och tjänster:

- Bildskärmsglasögon:
 - Båge
 - Ofärgade enkelslipade standard/lagerglas +/- 6/2 dioptrier (par)
 - Närprogressiva glas (par)
 - Rumsprogressiva glas (par)
- Skyddsglasögon
 - Båge
 - Ofärgade enkelslipade standard/lagerglas +/- 6/2 dioptrier (par)
 - Närprogressiva glas (par)
 - Rumsprogressiva glas (par)
- Synundersökning

3.5 Metod för tilldelning av kontrakt

Avrop från ramavtalet sker med tillämpning av rangordning, där samtliga villkor är fastställda i ramavtalet enligt 7 kap 6 § LOU. Det innebär att avropsberättigad i första hand kontaktar den främst rangordnade ramavtalsleverantören.

3.6 Synpunkter och erfarenheter från föregående upphandling

I utvärderingen fick projektgruppen erfarenhet av en ny prisbild på marknaden med låga priser i lämnade anbud. Med anledning av detta rekommenderade projektgruppen kommande upphandlingsprojekt att stresstesta utvärderingsmodellen med hjälp av extremer, d.v.s. nollanbud och höga enskilda priser för att bättre förutse hur utvärderingsmodellen kan användas.

Projektgruppen rekommenderade även kommande upphandlingsprojekt att se över listan avseende myndigheternas verksamhetsorter samt eventuellt se över möjligheterna till att lägga till fler orter och butiker under ramavtalets löptid. Ramavtalen saknar delvis täckning på ett par orter där avropsberättigade har verksamhet.

I optik- och glasögonbranschen arbetar företagen ofta antingen med franchise och/eller i samarbeten med andra optik- och glasögonföretag. I föregående upphandling var det flera anbudsgivare som åberopade ett stort antal andra företag för att kunna uppfylla den tekniska kapaciteten och för att kunna lämna anbud på så många orter som möjligt. Det blev ett relativt stort arbete för både anbudsgivare och för projektgruppen att hantera alla sanningsförsäkringar under utvärderingen. För att underlätta hanteringen kompletterades

mallen för sanningsförsäkran, inför den andra annonseringen, med en rad för leverantörens organisationsnummer.

Ytbehandlingar och slipningar ingår i detta ramavtal vilket har uppskattats av de avropsberättigade myndigheterna.

4 Nuvarande ramavtal

4.1 Avtalens löptid

Nuvarande ramavtal började gälla den 1 april 2019 och gäller till och med den 1 april 2023.

4.2 Antagna ramavtalsleverantörer

Följande ramavtalsleverantörer antogs i rangordning:

1. Specsavers Sweden AB
2. Synoptik Sweden AB
3. Synsam Group Sweden AB
4. Synologen AB

4.3 Omsättning och volymer på ramavtalen

Nedan redovisas omsättningsstatistik på ramavtalen avseende perioden Q2 2019 till och med 2021. Statistiken baseras på uppgifter redovisade av de fyra ramavtalsleverantörerna.

Tidsperiod	Omsättning (SEK)
2019 (Q2-Q4)	9 282 526
2020	10 906 555
2021	10 895 598

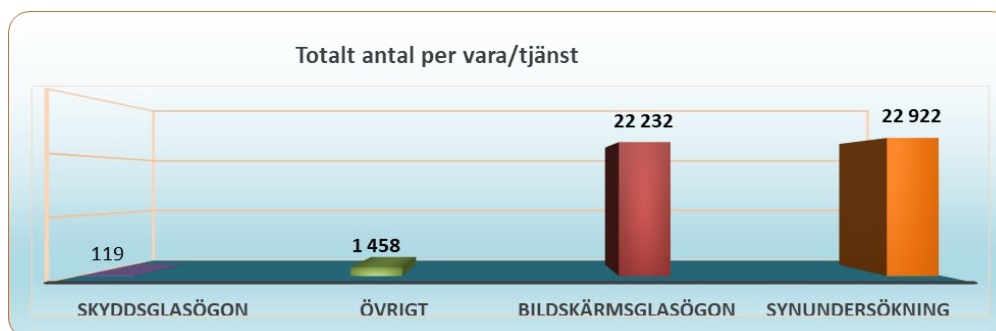
Utöver omsättningsstatistiken för ovan angivna tidsperioder redovisas nedan omsättningsstatistik samt totalt antal sålda varor och tjänster på ramavtalen avseende perioden 1 oktober 2020 till och med 30 september 2021. Statistiken baseras på uppgifter redovisade av de fyra ramavtalsleverantörerna.

Totalt omsatte ramavtalen under angiven period 10 813 369 SEK. Specsavers, som är rangordnade som nummer ett, stod för cirka 80 procent av omsättningen. Synoptik stod för cirka 11 procent av omsättningen, Synsam stod för cirka 7 procent av omsättningen och Synologen stod för cirka 2 procent av omsättningen.

Under den aktuella tidsperioden genomfördes totalt 22 922 synundersökningar av ramavtalsleverantörerna och totalt 22 232 bildskärmsglasögon (enkelslipade, närprogressiva samt rumsprogressiva) såldes på ramavtalen. Antalet skyddsglasögon som såldes på ramavtalen uppgick till totalt 119.

Posten "Övrigt" uppgår till 1 458 och inkluderar bland annat glasögon till de avropsberättigade myndigheter som har som krav att följa Transportstyrelsens föreskrifter avseende regler för sjöfart, samt tillägg för tunnare glas.

4.4 Ramavtalsanvändare

Totalt 236 avropsberättigade myndigheter har avropat från ramavtalen under den aktuella tidsperioden. De tio myndigheter som nyttjat ramavtalen mest står tillsammans för drygt hälften av den totala omsättningen på ramavtalen under aktuell tidsperiod.

4.5 Förvaltning av ramavtalet

Ramavtalet förvaltas av enheten för ramavtalsförvaltning vid Kammarkollegiet.

5 Information om ramavtalen

Information om ramavtalen förmedlas på www.avropa.se. Där publiceras bland annat listor över ramavtalsleverantörer och avropsberättigade myndigheter, avtalsdokument, avropsmallar, samt vägledningar med stöd för avropsberättigande myndigheter vid avrop.

Kammarkollegiet genomför också regelbundet olika typer av seminarier kopplat till respektive ramavtalsområde, två så kallade Avropadagar riktade till myndigheter och tre leverantörsdagar fördelat på leverantörer inom IT-och telekom, resebranschen samt övriga varor och tjänster. Därutöver ges vägledning och stöd i samband med bland annat avrop från ramavtalen via såväl mail som telefon.

6 Offentlig sektors behov

6.1 Inledning

För att kartlägga behovet inom offentlig sektor gällande det aktuella ramavtalsområdet samt samla in och analysera synpunkter på det befintliga ramavtalet har det i förstudien genomförts en enkätundersökning och två referensgruppsmöten med bland annat deltagare från de myndigheter som i enkäten anmält sitt intresse för att ingå i referensgruppen.

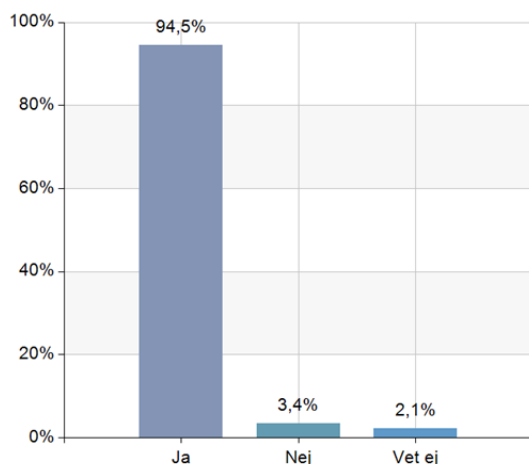
6.2 Myndighetsenkät

En enkät gick ut till 218 avropsberättigade myndigheter. Enkäten besvarades av 146 respondenter, vilket ger en svarsfrekvens på 67 procent.

Syftet med enkäten var att undersöka behovet av samt önskemål kring varor och tjänster inom ramavtalsområdet. Vidare var syftet att ge myndigheterna möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter rörande det befintliga ramavtalet och ge generella synpunkter avseende en eventuellt kommande upphandling av ett statligt ramavtal.

Här följer ett urval av de svar som lämnades på frågorna som ställdes i myndighetsenkäten.

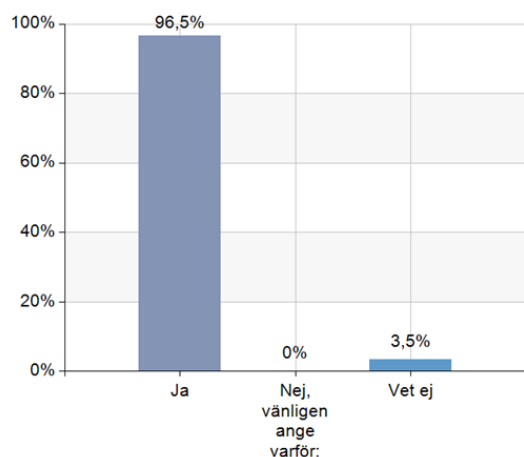
6.2.1 Har er myndighet avropat från det nuvarande statliga ramavtalet avseende glasögon?

94,5 procent av respondenterna anger att de har använt ramavtalet för glasögon. Av de 3,4 procent som inte har avropat från ramavtalet har merparten inte haft något behov. En

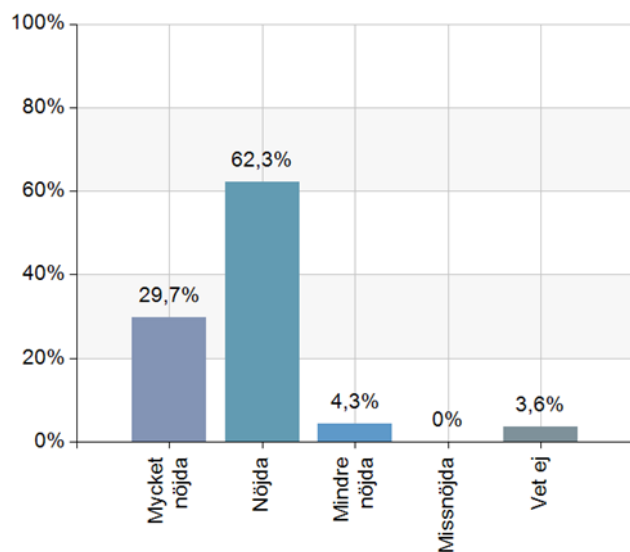
respondent hade ingen kännedom om ramavtalet och en annan respondent kände inte till skälet till att ramavtalet inte hade använts.

6.2.2 Planerar er myndighet att i framtiden avropa från det statliga ramavtalet för glasögon?

96,5 procent av respondenterna anger att de planerar använda ramavtalet, ingen har angivit att de inte avser använda ramavtalet.

6.2.3 Är ni nöjda med det nuvarande statliga ramavtalet för glasögon?

92 procent anger att de är "Nöjda" eller "Mycket nöjda" med ramavtalet.

De 4,3 procent respondenter som är mindre nöjda med ramavtalet har ombetts ange varför de är mindre nöjda. Nedan återges några av de svar som lämnats:

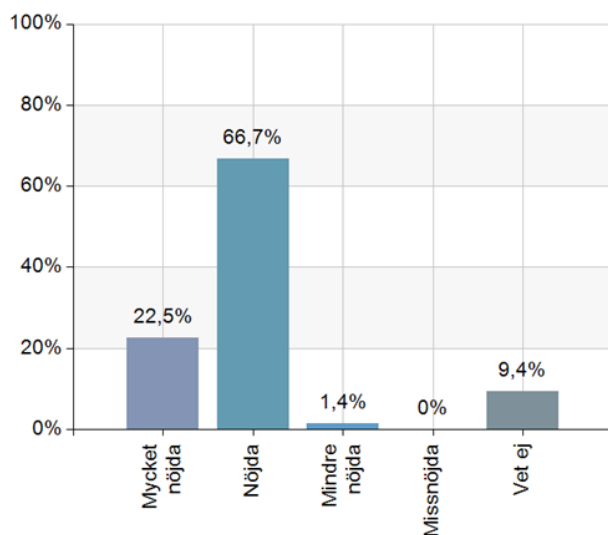
"Problem med leverantören, många återbesök och missnöjda kunder."

"Fel styrkor i glasen vid ett flertal tillfällen."

"Flera medarbetare har varit missnöjda med levererade glasögon."

"Flera av oss som beställt glasögon har fått fel glas i glasögonen och de har fått göra om."

6.2.4 Är ni nöjda med utbudet av glasögon i nuvarande ramavtal?

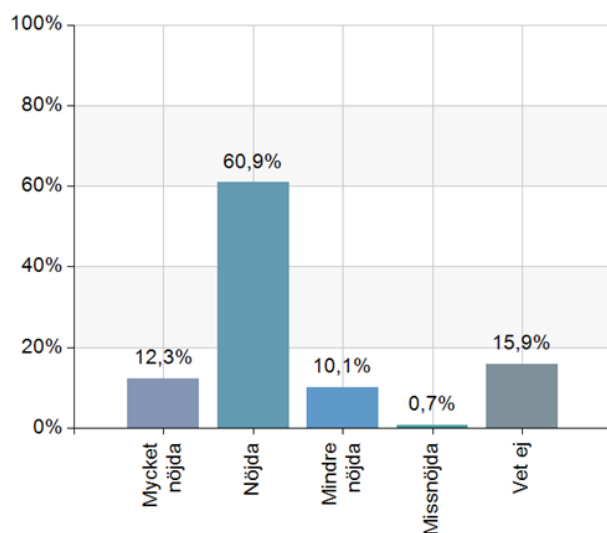

1,4 procent av respondenterna är mindre nöjda och inga är missnöjda med utbudet av glasögon. De två respondenter som är mindre nöjda har angivit följande som skäl:

"Behövs fler varianter."

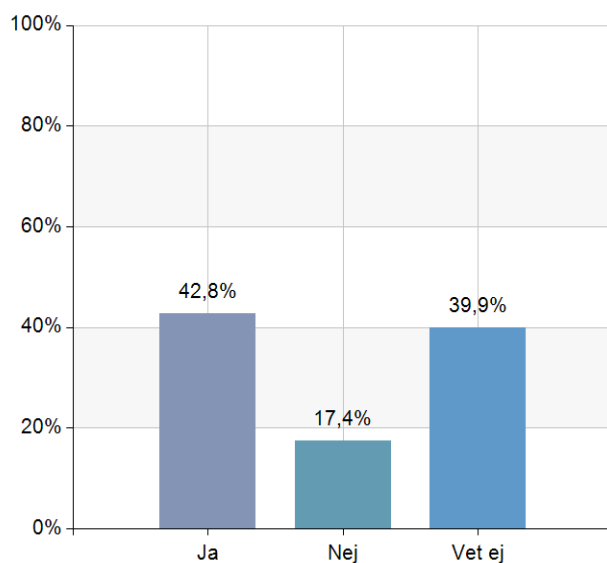
"Det finns stort behov av rumsprogressivt glas i sitt utbud som man kan förtunna. Leverantören kan inte hjälpa och det skapar irritation."

6.2.5 Är ni nöjda med utbudet av bågmöbler för bildskärmsglasögon i nuvarande ramavtal?

Drygt 73 procent är "Nöjda" eller "Mycket nöjda" med utbudet av bågar. Av de knappt 11 procent som har angivit att de är "Mindre nöjda" eller "Missnöjda" har de allra flesta angivit att det finns för få modeller att välja på och två respondenter har angivit att butiken vid utprovningstillfället inte erbjudit avtalad mängd bågar. Synpunkter har även framförts på att avtalade bågar inte är så snygga.

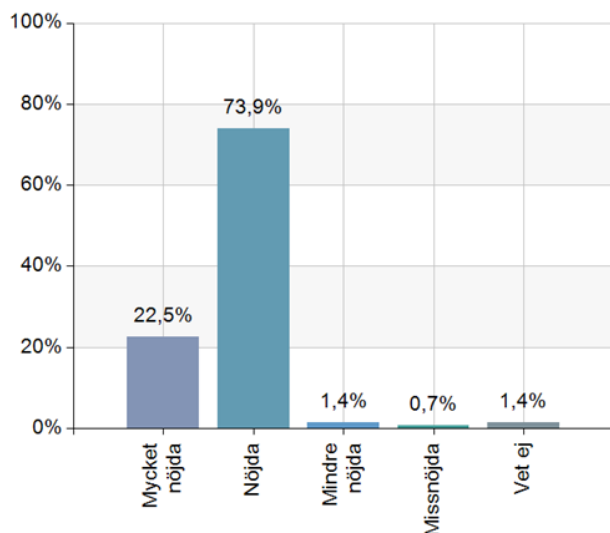
6.2.6 Har ni önskemål om att vid avrop kunna återanvända befintliga glasögonbågar och endast köpa nya glas?

42,8 procent av respondenterna har önskemål om att vid avrop kunna återanvända befintliga glasögonbågar.

6.2.7 Är ni nöjda med utbudet av optikbutiker i nuvarande ramavtal?

96,4 procent är mycket nöjda eller nöjda med utbudet av butiker, 2,1 procent är mindre nöjda eller missnöjda. Några av dem som var mindre nöjda eller missnöjda angav följande motiveringar:

"Behövs mer anpassning till norra delarna av Sverige."

"Vår myndighet finns på 11 orter. En del av dessa mindre orter har påtalat att utbud är dåligt och att de behöver resa långt för att gå till optikern som är överst på listan. I ort där medarbetaren arbetar, finns andra optiker närmre som rangordnas lägre."

6.2.8 Hur vill ni göra era beställningar till optikbutikerna?

Namn	Antal	%
Via e-rekvisition, att leverantörerna tar emot elektronisk order via e-post, i form av ett standardiserat orderformat eller manuell mottagning i en leverantörsportal	94	68,1
Via rekvisition som tas med till butik	33	23,9
Annat sätt, vänligen beskriv hur:	5	3,6
Vet ej	6	4,3
Total	138	100

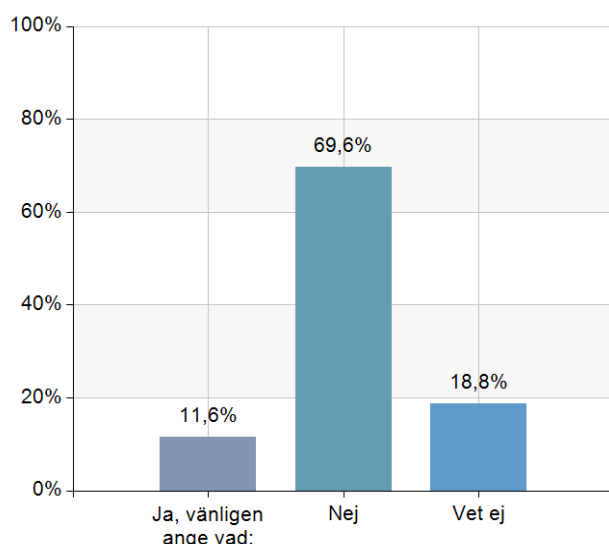
Drygt 68 procent av respondenterna vill göra sina beställningar till optikbutikerna via e-rekvisition.

De som angivit att de ville göra beställningarna på annat sätt uppgav bland annat följande:

"Kan man ha en integrerad rekvisition och bokningssystem via e-handelssystem där den som har behov kan fylla i rekvisition och underlag för kommande undersökningen och boka tid som sen skickas till leverantören via e-handelssystemet? Då behövs inga papper med på besöket."

"Bägge alternativen."

6.2.9 Finns det något ytterligare Kammarkollegiet bör känna till inför en eventuellt kommande upphandling av glasögon?

Knappt 12 procent svarade ja på frågan om det finns något ytterligare som Kammarkollegiet bör känna till inför en eventuellt kommande ramavtalsupphandling på området. Nedan redovisas ett urval av de fritextsvar som lämnades.

"Vi vill även att optiker i Söderhamn ska finnas med i ramavtalet."

"För personer som sedan tidigare har optiker bör det per automatik vara möjligt att frågå rangordning/nyckel och då fortsätta gå till sin optiker. De känner ofta kunden sedan tidigare och kan då hjälpa kunden bättre."

"Föreslår att ni inte endast, upphandlar stora rikstäckande optikkedjor, utan att ni gör avtalen regionsbaserade, så även mindre kvalitativ optiker kan delta i upphandlingen."

"På vissa av våra orter finns det ingen optiker upphandlad."

"Vi upplever ibland att de inte följer ramavtalet med de antalet bågar som ska finnas att välja bland. Det vore bra med stickprovskontroller, alternativt att de leverantörer som lämnar ett bredare utbud får ett högre mervärde."

"Möjliggöra tider som medarbetare hos avropsberättigade kan gå och genomföra synundersökningar på. Vi var med om att en medarbetare inte kunde gå och genomföra en undersökning t.ex. på förmiddagen under en veckodag. Detta önskas i sådana fall förtydligas med vilka tider som är möjligt att gå och genomföra undersökningen på."

"Har diskussioner förts om huruvida linser ska ingå i nya upphandlingen? Vissa av de i yttre tjänst ser ett behov av detta då det underlättar för dem att ha linser."

"En av våra medarbetare har uppgett att det är olika kvalité på glasen beroende på leverantör."

"Det finns önskemål om bildskärmsglasögon med blåljusfilter."

"Att man kan ta med "recept" från annan optiker."

"Det nuvarande ramavtalet funkar jättebra, mycket bättre än tidigare ramavtal."

6.2.10 Sammanfattning av myndighetsenkät

- Som helhet är myndigheterna nöjda med ramavtalet för glasögon.
- Ramavtalet har ett högt nyttjande och en mycket stor andel av myndigheterna planerar att avropa från det statliga ramavtalet för glasögon i framtiden.
- Då myndigheterna verkar vara nöjda med de varor och tjänster som erbjuds samt utbudet av butiker bedöms inga större förändringar inom dessa områden vara nödvändiga.

6.3 Referensgruppsmöte med myndigheter

I referensgruppen deltog de myndigheter som i enkäten, via avropa.se eller på annat sätt, anmält intresse att medverka. Två möten hölls, det ena var med två representanter från en stor myndighet och det andra mötet var med tre representanter och en praktikant från tre myndigheter. Båda mötena genomfördes som distansmöten.

Syftet med referensgruppsmötena var att som ett komplement till enkäten, på ett fördjupat plan, ge myndigheterna möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter rörande det befintliga ramavtalet och ge generella synpunkter avseende en eventuellt kommande upphandling av ett statligt ramavtal.

6.3.1 Redovisning av referensgruppsmöte

Som helhet tycker deltagarna i referensgruppen att nuvarande ramavtal fungerar bra.

Nedan framgår de viktigaste synpunkterna som framkom.

6.3.1.1 Synundersökning

Deltagarna tycker att synundersökningarna generellt fungerar bra och att de utförs professionellt.

I nuvarande ramavtal är inte tiden för att få en synundersökning reglerad. Deltagarna ansåg att erbjudas minst en tid på en vardag (dagtid) inom två veckor vore ett rimligt krav.

6.3.1.2 Bågar

Referensgruppen fick frågan om de är nöjda med utbud och de krav som ställts på avtalade bågmodeller.

Några önskade att utbudet omfattade några fler bågar, medan andra ansåg att det är tillräckligt.

Det framkom även önskemål om att kravställningen mer borde fokusera på funktion i stället för visst antal bågar avsedda för män respektive kvinnor, t.ex. krav på både metallbågar och plastbågar.

Vad det gäller skyddsglasögon så används de inte i så stor utsträckning av de representerade myndigheterna och de ansåg att utbudet enligt nuvarande ramavtal är tillräckligt för dem.

Det finns ett intresse för att kunna återanvända befintliga bågar. Några tyckte att önskemålet faller om inte garantier kan lämnas. Ett förslag var att begränsa kravet till att bara omfatta inbyte av bågar som finns i leverantörens egna sortiment.

6.3.1.3 Glasögonglas

Tidigare fanns en generell rabatt för glas till arbetsglasögon som inte omfattas av prislistan, deltagarna tycker att en sådan rabatt vore bra.

En representant uppgav att önskemål om blåljusfilter har förekommit. Nyttan av blåsljusfilter på terminalglasögon har ifrågasatts av branschen och enligt representanten så hade hen inga faktiska belägg för att de verkligen behövs.

6.3.1.4 Garantier

I nuvarande ramavtal är inte garantifrågor reglerade. Deltagarna ser gärna att det förtydligas med krav på ett års produktgaranti och nöjdhetsgaranti på glaset och att bågarna sitter bra.

6.3.1.5 Avropsordning

I nuvarande ramavtal har det bestämts att avropsberättigade myndigheter ska utgå från myndighetens kontorsadress vid tillämpning av rangordningen. Referensgruppen tillfrågades om även arbetstagarens hemadress bör kunna ligga till grund. Vissa ansåg att

kontorsadressen alltid ska vara utgångspunkt medan andra ansåg att det med hänsyn till att fler jobbar hemifrån vore praktiskt om även hemadressen kan vara utgångspunkten.

6.3.1.6 Beställningar

En av myndigheterna skriver ut pappersrekvisitioner som arbetstagaren tar med sig till optikern, övriga skickar sina rekvisitioner elektroniskt.

6.3.1.7 Övrigt

En representant uppgav att glasögon från en leverantör upplevs suddiga när man tittar åt sidorna eller uppåt.

Projektgruppen har efter referensgruppsmötet varit i kontakt med aktuell leverantör som menade att det inte är något fel på glasögonen eller upphandlingens kravspecifikation utan att det är så progressiva glas fungerar. Detta har även bekräftats av branschorganisationen.

6.4 Sammanfattning av referensgruppsmöte

- Som helhet är myndigheterna nöjda med ramavtalet.
- Synundersökningarna upplevs utföras professionellt.
- Garantier skulle kunna regleras tydligare i ramavtalet.
- En generell rabatt för varor som inte omfattas av prissatta varor i prisbilagan efterfrågas.

7 Marknadsundersökning

7.1 Inledning

För att kartlägga marknadens utbud inom det aktuella ramavtalsområdet och samla in och analysera synpunkter på det befintliga ramavtalet har det i förstudien genomförts möten med nuvarande ramavtalsleverantörer och branschorganisation.

7.2 Marknaden

Optikbranschen är som bransch att betrakta en mogen bransch. År 2020 omsatte branschen 6,7 miljarder SEK exklusive moms och är växande. Generellt sett anser sig branschen vara väl fungerande och välmående.

Branschen domineras av ett antal större butikskedjor, utöver dessa kedjor finns ett antal mindre kedjor och fristående butiker som verkar självständigt eller samarbetar via paraplyorganisation.

Slipade glasögon köps i första hand i butik eftersom synundersökning och utprovning behöver göras. Den e-handel som förekommer avser i första hand linser, solglasögon och i viss mån enkelslipade glasögon.

7.3 Möte med leverantörer

7.3.1 Om leverantörmöten

Projektgruppen har genomfört möten med de fyra företag som är leverantörer på det befintliga statliga ramavtalet för glasögon. Nedan redovisas en sammanfattning av det som framkom vid leverantörmötena.

7.3.2 Marknaden

7.3.2.1 Om företagen

Samtliga fyra leverantörer som medverkade vid leverantörmöten har rikstäckande butiksnät med butiker spridda från norra till södra Sverige.

Organisatoriskt skiljer sig leverantörerna åt. Tre av leverantörerna är kedjor som arbetar under gemensamt varumärke. Vad det gäller ägandet skiljer de sig åt då den ena enbart har franchisebutiker, den andra har en mix av franchise och av kedjan ägda butiker, och den tredje endast har butiker som är ägda av kedjan. Den fjärde leverantören består av en

sammanslutning av fristående butiker där butikerna marknadsförs under eget namn och samverkar kring inköp av varor och anbud i upphandlingar.

7.3.2.2 Trender

Marknaden för glasögon växer. Framför allt är det fler barn och ungdomar som behöver glasögon på grund av frekvent användning av olika typer av bildskärmar, vilket påverkar synen.

Kedjorna som finns representerade i Sverige blir större och antalet fristående optikbutiker ökar.

En trend som också nämns är att kunderna efterfrågar mer hållbarhet och att kunderna i större utsträckning gör medvetna val. Man tittar mer på vad man får för pengarna och inte enbart på pris.

Flera leverantörer konstaterar att det råder brist på optiker. Ett skäl till bristen uppges vara att många optiker söker sig till tjänster i andra verksamheter än optikbutiker, bland annat på grund av de arbetstider som gäller i butik.

Till följd av rådande optikerbrist har flera leverantörer börjat erbjuda synundersökningar som utförs av optiker på distans. Vid sådana undersökningar finns kunden och en assistent på plats i den fysiska butiken och assistenten bistår optikern (som deltar på distans) med synundersökningen.

7.3.2.3 Konkurrens

Prispress råder i branschen och då även mot offentlig sektor. En leverantör anser att det börjar bli orimligt låga priser i en del offentliga upphandlingar medan en annan leverantör uttrycker att det är en sund konkurrens i branschen.

7.3.2.4 Näthandel

Majoriteten av leverantörerna bedriver en viss näthandel. Det är framför allt kontaktlinser och solglasögon som säljs via denna kanal, men även en del enkelslipade glasögon.

7.3.2.5 Kollektivavtal

I optikbutiker arbetar butiksägare/butikschefer, optiker, säljare och assistenter.

Samtliga leverantörer uppger att butikspersonalen omfattas av kollektivavtal. För optiker i butik gäller ett kollektivavtal som tecknas av Svensk Handel och SRAT (Akademiker i samhällsbärande professioner), för butikschefer gäller Handels tjänstemannaavtal, ett kollektivavtal som tecknas av Svensk Handel och Handelsanställdas förbund, för övrig personal gäller Detaljhandelsavtalet, även det ett kollektivavtal som tecknas av Svensk Handel och Handelsanställdas förbund. Även Lager- och E-handelsavtalet som tecknas av Svensk Handel och Handelsanställdas förbund nämns som ett kollektivavtal som tillämpas i branschen.

På frågan om det föreligger några problem i branschen med oskäligen arbetsvillkor, t.ex.

svarta löner, svarar samtliga leverantörer nekande. Optikbranschen bedöms av leverantörerna inte vara någon riskbransch.

7.3.3 Hållbarhet

7.3.3.1 Tillverkning och leveranskedjor

Samtliga leverantörer uppger att deras glasögonbågar tillverkas i Kina. En leverantör arbetar också med att starta upp tillverkning av bågar i Sverige.

Tillverkning av glasönglas sker i flera länder, bland annat Kina, Thailand, Mexiko, Filippinerna och Italien. Glasönglas skickas sedan ofta vidare för slipning och ytbehandling, vilket bland annat görs vid fabriker i Polen, Portugal och Ungern.

7.3.3.2 Transporter

Transporter av glas och bågar sker både med flyg, båt och lastbil.

7.3.3.3 Initiativ inom hållbarhetsområdet

Initiativ inom hållbarhetsområdet är vanligt förekommande. Alla leverantörer samlar in gamla glasögon för olika typer av ändamål så som till exempel återbruk av olika slag, välgörenhet eller återvinning. Flera leverantörer erbjuder kollektioner av bågar bestående av återvunnet material.

7.3.4 Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

Flera leverantörer uppger att deras butiker är anpassade för personer i rullstol. En leverantör konstaterar att tillgänglighetsaspekter alltid ses över i samband med renovering av butiker.

Vad gäller webbtillgänglighet så är det ingen leverantör som anger att de har en webbplats som är tillgänglighetsanpassad för personer med funktionsnedsättning.

7.3.5 Om det nuvarande ramavtalet

7.3.5.1 Positiva/negativa erfarenheter av det nuvarande ramavtalet

Leverantörerna är generellt sett nöjda med ramavtalet och tycker att det fungerar bra.

En av leverantörerna lyfter dock att det under ramavtalsperioden har varit en utmaning att i butikerna hantera missuppfattningar till följd av rekvisitioner med summor som inte stämmer. De felaktiga summorna uppges bero på det behöver framgå totalsummor på rekvisitionerna när dessa skapas i inköpssystemen hos de avropsberättigade myndigheterna.

En annan synpunkt som framförs är att det vore önskvärt med en tydligare riktlinje gällande rekvisitioner. Detta då leverantören mottagit många rekvisitioner med bristfällig information.

En leverantör uppger också att det förekommit att kunder från de avropsberättigade myndigheterna sagt att de får beställa en dyrare båge än vad som ingår i avtalet.

En leverantör tycker det vore bra med en kontaktperson per avropsberättigad myndighet.

7.3.5.2 Bågar

Enligt det nuvarande ramavtalet ska leverantören erbjuda minst 30 olika bågmodeller för bildskärmsglasögon som ska passa flera olika ansiktsformer. Av dessa 30 bågmodeller ska minst tio (10) vara herrbågar och minst tio (10) vara dambågar. Om kunden önskar en dyrare båge än de som ingår i grundsortimentet så får kunden själv stå för mellanskillnaden.

På frågan om leverantörerna erbjuder fler bågar än kravet stipulerar svarar några att de erbjuder 30 bågar och en leverantör att de erbjuder 35-40 bågar. En majoritet av kunderna från de avropsberättigade myndigheterna väljer bågar från grundsortimentet, men en förhållandevis stor andel kunder väljer att lägga till en summa för en dyrare båge.

Fördelningen mellan metall- och plastbågar är ganska jämn men plast är just nu lite vanligare.

7.3.5.3 Glasögonglas

Plast är numer det dominerande materialet i glasögonglas. Plast är ett betydligt lättare material än mineralglas och generellt sett också ett mer tåligt material. Plasten är visserligen inte lika reptålig som mineralglas men plasten behandlas för att öka hårdheten/tåligheten. Flera leverantörer anser inte att mineralglas behöver efterfrågas i en kommande upphandling.

En leverantör uppger att skyddsglasögon kan vara gjorda av polykarbonat, detta när den högsta säkerhetsklassen (skyddsklass F) behövs.

I nuvarande ramavtal finns ett avtalspris som avser ofärgade enkelslipade standard/lagerglas +/- 6/2 dioptrier. Frågan ställdes om detta är en relevant avgränsning för ett enhetligt pris. Samtliga leverantörer svarade att avgränsningen är bra. Några angav också att det är standard i branschen.

Samtliga leverantörer anger att glas som ingår som standard i nuvarande ramavtal har brytningsindex 1,5.

7.3.6 Om utformningen av en eventuellt kommande upphandling

7.3.6.1 Ramavtalets omfattning

På frågan om en kommande statlig upphandling av glasögon bör omfatta något mer än synundersökning, bildskärmsglasögon och skyddsglasögon svarar alla leverantörer att omfattningen i det nuvarande ramavtalet är bra. En leverantör föreslår att en rabatt på ordinarie sortiment ska efterfrågas så produkter utanför avgränsningen också omfattas av ramavtalet. En leverantör är av motsatt åsikt och anser inte att rabattsatser ska efterfrågas.

Ett annat förslag är att eventuellt inkludera progressiva glasögon för de undantagsfall när detta behövs.

Slutligen föreslår en av leverantörerna att i en kommande upphandling inkludera inslipning i gasmask.

Flera leverantörer har åsikter om vad som ska ingå i en synundersökning, här nämns tryckmätning, ögonbottenfotografering, synfältsmätning samt remiss till ögonläkare vid behov.

7.3.6.2 Geografiska anbudsområden

Ingen av leverantörerna anser att upphandlingen bör delas in i geografiska anbudsområden. En synpunkt är att det vore intressant att se över möjligheten att lägga till nya butiker på avtalet framöver. En annan synpunkt är att ge mervärde i utvärderingen utifrån antalet butiker.

7.3.6.3 Återanvändning av bågar

Frågan ställdes om det finns något hinder för att återanvända bågar. Leverantörerna konstaterar att det är möjligt rent tekniskt under förutsättning att en optiker gör en bedömning av bågens skick och om den lämpar sig för att återanvända eller ej. Återanvändning innebär samtidigt vissa risker. Glasets slipas för inpassning i bågen och i det fall den begagnade bågen går sönder när glasets ska monteras så blir även glasen (som är skraddarsydda till bågen) obrukbara. En annan risk är den rent garantimässiga då återanvändning av bågar påverkar vilken garanti som ges. En leverantör ger i dessa fall endast garanti på glas, ej på båge, en annan leverantör ger ingen garanti alls.

7.3.6.4 Vad ska ingå i priset vid köp av glasögon?

På frågan om vad som ska ingå i priset vid köp av glasögon exemplifierades med det som ingår i nuvarande ramavtal, dvs. justering vid utprovning och efterjustering, byte av skalmtoppar och sadlar samt fodral och putsduk. Alla leverantörer tycker att nämnda omfattning är bra.

En synpunkt som framfördes var att synundersökningen fortsatt bör ligga separat.

7.3.6.5 Utvärderingskriterier

Utvärderingskriterier som föreslås är:

- Miljö – återanvändning av material
- Kvalitet
- Lägst pris
- Hållbarhet – att det till exempel bör ingå minst en båge som är tillverkad av återvunnet material
- Tillgänglighet till butiker

7.3.6.6 Leverantörskrav

Leverantörerna uppger att samtliga optikbutiker i respektive leverantörskedja är certifierade enligt Optikbranschens och Optikerförbundets Kvalitetsnorm i synvården.

När det gäller kvalitetsledningssystem ser det lite olika ut. En leverantör är kvalitetscertifierad enligt ISO 9001, en leverantör har en pågående certifieringsprocess för att bli certifierad enligt ISO 9001, en leverantör är certifierad enligt ISO 13485 och en leverantör har ett eget kvalitetsledningssystem som följs upp internt.

Det är en liknande situation avseende miljöledningssystem. En leverantör är miljöcertifierad enligt ISO 14001, en leverantör har en pågående certifieringsprocess för att bli certifierad enligt ISO 14001 och två leverantörer har egna miljöledningssystem.

I nuvarande ramavtal ska ramavtalsleverantören finnas representerad med optikbutik på minst 35 av 57 omnämnda orter i upphandlingsdokumenten. Alla fyra leverantörerna anser att det är ett bra krav.

7.3.6.7 Krav på vara/tjänst

Krav avseende regelverk

På frågan om vilka krav avseende regelverk som bör ställas nämndes Arbetsmiljöverkets föreskrifter gällande arbete vid bildskärm (AFS 1998:5) respektive användning av personlig skyddsutrustning (AFS 2001:3).

Andra exempel på krav som nämndes avsåg ISO-certifiering, certifiering av optikbutiker enligt Optikbranschens och Optikerförbundets Kvalitetsnorm i synvården samt att optiker ska vara legitimerade (leg optiker).

Flera leverantörer påtalade att krav inte bör ställas på utbildning i synergonomi, något som ibland förekommer i upphandlingar.

Krav avseende glasögon

När det gäller krav som bör ställas på glasögon så nämndes bland annat följande:

- Att material i bågar ska ligga under gränsvärdena i Reach-förordningen (Kandidatförteckningen). En leverantör föreslog att alla bågar ska vara nickelfria, en annan leverantör tyckte att vissa metallbågar ska vara helt nickelfria, men inte alla.
- Att glasögon respektive skyddsglasögon ska vara CE-märkta enligt det medicintekniska direktivet respektive EU-förordningen om personlig skyddsutrustning.
- Att krav bör ställas på ytbehandlingar så som antireflexbehandling och repskyddsbehandling. När det gäller blåljusfilter gick meningarna isär om huruvida det bör inkluderas eller ej. Två leverantörer ansåg inte att det är behovligt, medan två leverantörer ansåg att det bör ingå.

Garantier avseende glasögon

I nuvarande ramavtal finns garantier inte reglerade. Tre leverantörer ansåg dock att en 2-

årig produktgaranti bör ingå i ett kommande ramavtal, den fjärde ansåg att en 1-årig produktgaranti är lämplig att inkludera. Flera leverantörer tillämpar, utöver produktgaranti, en tre månaders nöjd-kund-garanti som ger kunden rätt att byta glas eller styrka om kunden inte är nöjd. Hos ett par leverantörer finns det inom ramen för denna garanti även möjlighet att byta båge.

Synundersökningar

Lämpligt krav avseende väntetid för att genomföra synundersökning ansågs vara cirka tio arbetsdagar.

Tre leverantörer ansåg att lämpligt krav att ställa avseende öppettider i optikbutiker är vardagar kl. 10-18, en leverantör ansåg vardagar kl. 10-17.

Två leverantörer uppgav att tider bokas via hemsida, i butik eller via telefon och att e-post inte används för tidsbokning. Övriga två leverantörer uppgav samma kanaler men i tillägg att tider även bokas via e-post.

Telefon, SMS och e-post används för att meddela kunden att glasögonen är färdiga.

Leveranstid för glasögon

I nuvarande ramavtal ska bildskärmsglasögon levereras inom tio arbetsdagar och skyddsglasögon inom femton arbetsdagar efter att synundersökning genomförts, om inget annat har överenskommits med avropsberättigad myndighet. Samtliga leverantörer ansåg att det är ett bra krav.

7.3.6.8 E-handel

Eftersom glasögon köps i samband med synundersökning som utförs på plats i butiken så är möjligheten till e-handel begränsad.

Samtliga leverantörer ser gärna att rekvisitioner skickas in som e-rekvisitioner i stället för att tas med utskrivna till butik. Två av leverantörerna uppger att e-rekvisitionerna tas emot centralt, medan två uppger att de skickas direkt till lokal butik.

Samtliga leverantörer har central fakturering.

7.3.6.9 GDPR

De personuppgifter som överlämnas från myndigheten till leverantören sker vid inskickande av rekvisition. Vilka uppgifter som skickas in varierar, men följande kan förekomma:

- Namn
- Personnummer
- Telefonnummer
- E-postadress
- Hälsouppgifter

Optikernas verksamhet omfattas av patientdatalagen (2008:355) och hantering av uppgifter som framkommer vid synundersökningarna regleras av denna lag.

Tre av de fyra leverantörerna ansåg att de är personuppgiftsansvariga medan en ansåg att de är personuppgiftsbiträde.

7.4 Möte med branschorganisation

Under förstudien har ett möte med två representanter från Optikbranschen genomförts. Mötet genomfördes på distans.

7.4.1 Om branschorganisationen

Optikbranschen är en branschförening, inte en arbetsgivarorganisation. Kärnan i Optikbranschens verksamhet är kvalitetscertifieringen (Kvalitetsnormen). Det finns ca 930 optikbutiker totalt i Sverige, av dessa är 825 medlemmar i Optikbranschen.

7.4.2 Mötets viktigaste frågor

Nedan redovisas en sammanfattning av de viktigaste som framkom vid mötet.

7.4.2.1 Generellt om branschen

Generellt sett är optikbranschen en välmående bransch och det råder en sund konkurrens. Vissa aktörer konkurrerar inom volymsegmentet (lågprissegmentet), andra aktörer arbetar med lojalitetsvärden.

Branschen omsatte under år 2020, 6,7 miljarder SEK exklusive moms. Marknaden växer omsättningsmässigt till följd av en både växande och åldrande befolkning.

Antalet butiker på marknaden är relativt konstant över tid.

7.4.2.2 Näthandeln

Näthandeln är störst avseende kontaktlinser där mer än 30 procent av volymen säljs via nätet. Det är svårare att sälja glasögon via nätet, i dagsläget säljs mindre än fem procent via denna kanal. Troligtvis för att glasögon i mångt och mycket är en produkt som kunden vill "klämma och känna på".

7.4.2.3 Hållbarhetsområdet

Följande initiativ inom branschen finns avseende hållbarhet:

- Tillverkning av bågar av återvunnen havsplast.
- Köp av utsläppsrätter.
- Lokal produktion som innebär kortade leveranskedjor och transporter.
- Stöttning av optikerskolor i utvecklingsländer.
- Finansiering av brunnar i utvecklingsländer.

- Insamling av glasögon som sedan kommer till användning i utvecklingsländer (optiker åker dit och hjälper till med utprovning).
- Outletleverantör - minskar svinn då bågar som går ur sortimentet prissänks och säljs.

7.4.2.4 Synundersökningar

Synundersökning är en hälso- och sjukvårdstjänst och ska utföras i enlighet med gällande lagstiftning på området och därmed säkerställa god vård och hög patientsäkerhet. Tjänsten bör som lägst omfatta de moment som framgår i Optikbranschens och Optikerförbundets kvalitetsnorm i synvården. Det rekommenderades att detta krav tydligt framgår, vidare att upphandlande myndighet kontrollerar dokumentation, dvs. att om anbudsgivare hänvisar till annan kvalitetsdokumentation än Optikbranschens kvalitetsnorm ska detta dokument kontrolleras så att det motsvarar lagkrav.

På frågan om vad som skiljer en ögonhälsoundersökning från en synundersökning och om ögonhälsoundersökningar vore lämpliga att inkludera i en eventuellt kommande upphandling, gavs svaret att ögonhälsoundersökningar syftar till att ge individen en fördjupad insikt om sin syn- och ögonhälsa och att det för arbetsglasögon räcker med en synundersökning.

7.4.2.5 Ytbehandlingar

Det är viktigt att i en upphandling inkludera ytbehandlingarna antireflex och hårdhetsbehandling.

Blåsljusfilter bör inte ingå eftersom det finns få vetenskapliga belägg för nyttan av dessa.

7.4.2.6 Återanvända bågar

Att återanvända bågar är tekniskt möjligt, men olämpligt eftersom det kan leda till problem. Det kan t.ex. finnas sprickor i bågen vilket leder till att bågen går sönder och då är även de slipade glasen förbrukade (om inte en identisk båge finns tillgänglig). Vem står för risktagandet om detta inträffar? Ingen garanti kan heller ges för återanvända glasögon.

7.4.2.7 Vilka krav bör ställas på glasögon?

Glasögon är medicintekniska produkter och ska vara CE-märkta enligt det medicintekniska direktivet klass I.

8 Relevant lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd

Nedan nämns några av de lagar, förordningar, föreskrifter och allmänna råd som gäller för optikbranschen.

EU-förordningar:

- **Förordning (EU) 2016/425 om personlig skyddsutrustning**
Förordningen är bland annat tillämplig avseende slipade skyddsglasögon.
- **Förordning (EU) 2017/745 om medicintekniska produkter (MDR)**
Bildskärmsglasögon är en medicinteknisk produkt och CE-märks enligt det medicintekniska direktivet.
- **Förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) och inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet**
Kandidatförteckningen är en del av den europeiska kemikalielagstiftningen, Reach. Förteckningen listar drygt 200 särskilt farliga ämnen, dvs. "ämnen som har egenskaper som kan medföra allvarliga och bestående effekter på människors hälsa och på miljön". Tillverkare, importörer och distributörer av varor eller kemiska produkter inom EU och EES måste känna till om varorna eller de kemiska produkterna innehåller något ämne på kandidatförteckningen då det kan innebära särskilda krav på företaget.¹

Lagar:

- **Arbetsmiljölagen (1977:1160)**
Lagens ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö.
- **Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)**
Denna lag innehåller bestämmelser om hur hälso- och sjukvårdsverksamhet ska organiseras och bedrivas. Lagen gäller för samtliga vårdgivare samt regioner och kommuner som huvudmän.
- **Patientdatalagen (2008:355)**
Denna lag tillämpas vid vårdgivares behandling av personuppgifter inom hälso- och sjukvården. I lagen finns också bestämmelser om skyldighet att föra patientjournal.

Föreskrifter

Arbetsmiljöverkets författningssamling:

- **AFS 1998:5 – Arbete vid bildskärm**
Föreskrifterna ställer bland annat krav på arbetsplatsens fysiska utformning, syn-

¹ <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/reach-forordningen/kandidatfor-teckningen#h-Kravsomgallervaror> (2022-03-27)

och belysningsförhållanden samt bildskärmsarbetets organisering. Av föreskrifterna framgår även arbetsgivarens ansvar gällande synundersökning och glasögon för bildskärmsarbete.

- **AFS 2001:3 – Användning av personlig skyddsutrustning**
Föreskrifterna gäller arbetsgivare som ska informera arbetstagare om de risker som den personliga skyddsutrustningen ska skydda mot.

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd:

- **SOSFS 1995:4 - Legitimerade optikers arbetsuppgifter inom hälso-och sjukvården**
- **SOSFS 2010:5 - Ändring i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 1995:4) Legitimerade optikers arbetsuppgifter inom hälso- och sjukvården.**
- **SOSFS 2011:9 - Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete**

Transportstyrelsens föreskrifter:

- **TSFS 2011:117 Transportstyrelsens föreskrifter om läkarintyg för sjöfolk**
Sjögående personal med behov av synkorrigering har krav på sig att bära glasögon eller kontaktlinser i tjänsten. Enligt föreskrifterna har de även krav på sig att ha tillgång till reservglasögon i tjänsten.

Allmänna råd:

- **Optikbranschens Kvalitetsnorm**
Optikbranschens och Optikerförbundets Kvalitetsnorm i synvården är framtagen med utgångspunkt i Socialstyrelsens föreskrifter, särskilt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete SOSFS 2011:9. Socialstyrelsens föreskrift vänder sig till verksamheter, vårdgivare, samt all hälso- och sjukvårdspersonal. Det motsvaras i optikerverksamheter av företagsledning, verksamhetschefer, leg optiker, optikerassistenter samt optometritekniker. Föreskriften gäller för den del av verksamheten som avser hälso- och sjukvård.²

² <https://optikbranschen.se/sample-page/normdeklaration/> (2022-04-22)

9 Hållbarhet

9.1 Inledning

Med hållbar offentlig upphandling menas att offentlig sektor tillgodoser sitt behov av varor och tjänster på ett sätt som säkerställer den goda affären sett till hela livscykeln. Hänsyn ska inte bara tas till de fördelar som uppstår för organisationen utan även till samhället i sin helhet, samtidigt som anskaffningen görs på ett sätt som minimerar skador på miljön.

Kammarkollegiets målsättning är att inom ramen för verksamhetens uppdrag, offentlig sektors behov och lagstiftningens möjligheter, på ett ansvarfullt sätt beakta miljö och sociala hänsyn vid upphandling och förvaltning av de statliga ramavtalen. De statliga ramavtalen ska bidra till att offentlig sektor kan möta de mål som satts i den nationella upphandlingsstrategin, Agenda 2030 och de nationella miljömålen.

Förutsättningarna för hållbarhetskrav varierar dock mellan de olika ramavtalsområdena och branscherna. I förstudiearbetet utreds därför vilket behov av hänsyn till de olika hållbarhetsdimensionerna som behöver tas för att möta olika strategiska mål men även de risker som finns inom det specifika ramavtalsområdet.

Av 4 kap. 3 § lagen (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU) framgår att en upphandlande myndighet bör beakta miljöhänsyn, sociala och arbetsrättsliga hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta. Hållbarhetshänsyn kan tas i alla delar av en upphandling, dvs. som kvalificeringskrav (t.ex. krav på miljöledningssystem), som tekniska krav (t.ex. krav på viss märkning eller certifiering), eller som kontraktsvillkor (t.ex. arbetsrättsliga villkor).

Av 17 kap. 4 § LOU framgår vilka skyldigheter en upphandlande myndighet har att kräva att leverantören fullgör kontraktet i enlighet med ILO:s kärnkonventioner. Detta gäller i de fall svensk arbetsrätt inte är tillämplig.

Av 9 kap. 2 § LOU framgår att när det som anskaffas ska användas av fysiska personer ska de tekniska specifikationerna bestämmas med beaktande av samtliga användares behov, vilket innebär att en upphandlande myndighet i vissa fall är skyldig att beakta tillgänglighet i upphandlingen.

Nedan redovisas vilka analyser gällande hållbarhetshänsyn (miljö och sociala krav samt tillgänglighet) som genomförts för det aktuella ramavtalsområdet.

9.2 Miljökrav

Generellt bör ramavtalsleverantörerna inom detta, liksom i övriga, ramavtalsområden kontinuerligt arbeta med att förbättra och ta hänsyn till miljöaspekter för att förebygga och

undvika negativ miljöpåverkan. Det handlar om åtgärder för att minska konsumtion och onödig användning av negativt miljöpåverkande resurser som elektricitet, resor, papper och liknande.

Produkterna samt dess tillverkning bedöms ha relativt liten miljöpåverkan, dock transporteras de ofta långa sträckor då tillverkning till stor del sker i Asien. Inom branschen finns flera initiativ för att återanvända eller återvinna använda glasögon.

9.3 Sociala krav

Med sociala krav avses villkor om lön, semester och arbetstid vilka de arbetstagare som utför uppdraget minst ska tillförsäkras. Beslut om och i så fall vilka sociala krav som ska ställas i en upphandling ska föregås av en så kallad behövighetsbedömning. I denna görs en analys av risken för oskäliga arbetsvillkor i den aktuella upphandlingen, samt i förlängningen risken för att konkurrensen snedvrids. Villkoren ska ha en anknytning till det som upphandlas, och vara proportionerliga. Kraven gäller även underleverantörer som direkt medverkar till att fullgöra kontraktet.

Den aktuella upphandlingen av glasögon omfattar både varor (glasögon) och tjänster (synundersökningar).

När det gäller glasögon så uppger samtliga leverantörer som deltagit i förstudien att glasögonbågar främst tillverkas i Kina, medan glasönglas tillverkas i bland annat Kina, Thailand, Mexiko, Filippinerna och Italien. Glasönglas skickas därefter vidare för slipning och ytbehandling, vilket bland annat görs vid fabriker i Polen, Portugal och Ungern.

Då glasögon tillverkning främst sker i utlandet där svensk arbetsrätt inte är tillämplig bedömer projektgruppen att det i en eventuellt kommande upphandling kan finnas ett behov av att ställa krav på att kontrakt ska fullgöras i enlighet med ILO:s kärnkonventioner.

När det gäller synundersökningar så är det en tjänst som utförs av optiker i Sverige. Optikers semesterrätt och regler om arbetstid regleras i kollektivavtalet som finns mellan fackförbundet SRAT (Akademiker i samhällsberande professioner) och arbetsgivarorganisationen Svensk Handel. Löner för optiker är individuella och differentierade och regleras inte i kollektivavtalet. För butikssäljare och optikerassistenter gäller Detaljhandelsavtalet, ett kollektivavtal som tecknas av fackförbundet Handelsanställdas förbund och Svensk Handel.

Samtliga leverantörer som deltagit i förstudien uppger att butikspersonalen omfattas av kollektivavtal.

Projektgruppen har under förstudien haft kontakt med SRAT och Handelsanställdas förbund om kollektivavtalsfrågor och risk för oskäliga arbetsvillkor i optikbranschen.

9.4 Tillgänglighetskrav

Kammarkollegiet eftersträvar att de varor och tjänster som avropas från de statliga ramavtalen ska vara tillgängliga och användbara för alla, oavsett funktionsförmåga. En bättre funktion och utformning av tjänster i samhället gynnar alla, inte bara personer med funktionsvariationer.

Vid leverantörsmöten har det framkommit att optikbutiker som regel är anpassade för att kunna ta emot kunder sittandes i rullstol eller permobil. Vad gäller webbtillgänglighet så är det ingen leverantör som anger att de har en webbplats som är tillgänglighetsanpassad för personer med funktionsnedsättning.

10 Säkerhet

10.1 Informationssäkerhet

Informationssäkerhet handlar framför allt om att hindra information från att läcka ut, förvanskas och förstöras. Det handlar också om att rätt information ska finnas tillgänglig för rätt personer, och i rätt tid. Information ska inte kunna hamna i orätta händer och missbrukas. De registrerade ska veta vem som använder deras personuppgifter och varför.

Behovet av en förbättrad hantering av information ur ett säkerhetsperspektiv inom offentlig förvaltning är väldokumenterad.

En upphandling inom området glasögon ska ge goda förutsättningar för avropsberättigade organisationer att ställa relevanta informationssäkerhetskrav och hantera sin information på ett säkerhetsmässigt lämpligt sätt.

10.1.1 Säkerhetsskydd och Säkerhetsskyddsavtal

Verksamhet som omfattas av säkerhetsskyddslagen (2018:585) ska ha det säkerhetsskydd som behövs med hänsyn till verksamhetens art, omfattning och övriga omständigheter. Ansvar för säkerhetsskyddet ligger hos den som är verksamhetsansvarig. När det i utförandet av en tjänst förekommer uppgifter som med hänsyn till Sveriges säkerhet omfattas av sekretess (hemliga uppgifter) har staten, kommunerna och regionerna ansvaret för att det finns ett fullgott säkerhetsskydd hos leverantören.

För att tillgodose kravet på säkerhetsskydd när sådan verksamhet utförs på uppdrag av en myndighet, ska den uppdragsgivande myndigheten träffa ett skriftligt avtal – säkerhetsskyddsavtal – med ramavtalsleverantören om det säkerhetsskydd som behövs i det enskilda fallet. Vid de ramavtal där behov av säkerhetsavtal föreligger bör en sådan möjlighet anges i ramavtalet.

I förstudien har det inte framkommit att det finns något intresse hos myndigheterna att ställa säkerhetskrav på leverantörerna eftersom de inte kommer utföra tjänster i myndigheternas lokaler eller förfoga över uppgifter från myndigheter som motiverar säkerhetsskyddade avtal. Det kan emellertid ändå vara lämpligt att ha med möjligheten med säkerhetsskyddade avtal i de allmänna villkoren för de myndigheter som anser sig ha ett sådant behov.

10.1.2 Dataskydd

Dataskyddsförordningen (GDPR, The General Data Protection Regulation) gäller i hela EU och har till syfte att skapa en enhetlig och likvärdig nivå för skyddet av personuppgifter så att det fria flödet av uppgifter inom EU inte hindras.

Utifrån vad som framkommit under förstudien är utgångspunkten att ramavtalsleverantörer i ett eventuellt kommande ramavtal kommer att behandla personuppgifter såsom personuppgiftsansvariga. Detta innebär att personuppgiftsbiträdesavtal i normalfallet inte behöver tecknas med leverantörerna vid avrop från kommande ramavtal enligt föreslagen indelning.

11 E-handel

Med elektronisk handel (e-handel) menas ett sätt att skapa en effektiv inköpsprocess med IT som stöd. Elektronisk affärskommunikation ersätter den pappersbaserade kommunikationen. Avtal, leverantörer, priser m.m. blir lättillgängliga för de som ska beställa varor och tjänster, därför att avrop/beställningar och fakturahanteringen kan ske elektroniskt. E-handel enligt denna definition förutsätter att köparen hanterar sin elektroniska affärskommunikation via sitt e-handelssystem. Att en enskild handläggare inom köparens organisation gör inköp i en leverantörs webbshop via ett individuellt inloggningskonto betraktas inte som e-handel.

Målsättningen är att de leverantörer som tecknar statliga ramavtal med Kammarkollegiet ska medverka till att avropande myndigheter kan tillämpa e-handel och därmed leva upp till strategi, förordning och lagstiftning.

Förutsättningarna för att tillämpa e-handel varierar mellan olika ramavtalsområden och branscher. I förstudiearbetet utreds därför förutsättningarna för e-handel för det aktuella ramavtalsområdet. Den 1 april 2019 blev det lag på att alla inköp i offentlig sektor ska faktureras med e-faktura.

Inom optikbranschen förekommer e-handel främst avseende köp av linser, solglasögon och i mindre omfattning av enkelslipade glasögon. Vid en upphandling bör krav i första hand ställas på att leverantören ska kunna ta emot elektroniska rekvisitioner samt generella krav på e-faktura.

12 Utvecklingsområden och förändringsbehov i en kommande upphandling

I nuvarande ramavtal är garantier avseende bågar och glas inte reglerade. I en kommande upphandling bör det tydligare regleras vilka garantier som minst ska gälla.

Det bör förtydligas att nya butiker som tillkommer under ramavtalstiden kan läggas till på ramavtalet.

För glasönglas för bildskärmsglasögon och skyddsglasögon vars pris inte omfattas av prisbilagan bör en generell rabatt begäras in.

Det bör förtydligas när avsteg från rangordning kan göras.

13 Slutsatser

Enligt förordning (1998:796) om statlig inköpssamordning ska det finnas ramavtal som effektiviserar upphandlingar av varor och tjänster som myndigheterna upphandlar ofta, i stor omfattning eller till stora värden.

Utifrån vad som framkommit i myndighetsenkäten samt vid referensgruppsmöten och leverantörsmöten görs bedömningen att nuvarande ramavtal som helhet fungerar bra. Det är också ett ramavtal som används av många avropsberättigade myndigheter och det används frekvent, i synnerhet av myndigheter med många anställda.

Den årliga omsättningen på ramavtalet är förhållandevis blygsam och har de senaste åren uppgått till knappt 11 miljoner kronor, vilket i sig inte motiverar en upphandling. Eftersom ramavtalet används i stor omfattning och avrop från ramavtalet görs frekvent får dock två av tre kriterier för att genomföra en upphandling av glasögon anses uppfyllda och projektgruppen rekommenderar sammantaget att en ny upphandling genomförs.

14 Källförteckning

14.1 Möten med myndigheter

Projektgruppen har haft möten med följande myndigheter:

- Arbetsgivarverket
- Polismyndigheten
- Riksrevisionen
- Statens kulturråd

14.2 Möten med leverantörer

Projektgruppen har haft möten med följande leverantörer:

- Specsavers Sweden AB
- Synologen AB
- Synoptik Sweden AB
- Synsam Group Sweden AB

14.3 Möte med branschorganisation

Projektgruppen har haft möte med branschorganisationen Optikbranschen.

14.4 Enkätutskick till myndigheter

En myndighetsenkät benämnd "Glasögon 2021 Myndighetsenkät" skickades i december 2021 ut till 218 myndigheter. Enkäten var publicerad under perioden 7 december 2021 t.o.m. 21 december 2021. 146 respondenter besvarade enkäten vilket ger en svarsfrekvens på 67 procent.

14.5 Referenslitteratur och andra källor

14.5.1 Författningar och styrande dokument

- Förordning (EU) 2016/425 om personlig skyddsutrustning
- Förordning (EU) 2017/745 om medicintekniska produkter (MDR)
- Förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) och inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet

- Arbetsmiljölagen (1977:1160)
- Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)
- Patientdatalagen (2008:355)
- Arbetsmiljöverkets föreskrifter AFS 1998:5 – Arbete vid bildskärm
- Arbetsmiljöverkets föreskrifter AFS 2001:3 – Användning av personlig skyddsutrustning
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 1995:4 - Legitimerade optikers arbetsuppgifter inom hälso- och sjukvården
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2010:5 - Ändring i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 1995:4) Legitimerade optikers arbetsuppgifter inom hälso- och sjukvården
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2011:9 - Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete
- Transportstyrelsens föreskrifter om läkarintyg för sjöfolk TSFS 2011:117

14.5.2 Rapporter och informationsmaterial

- Kollektivavtal mellan Svensk Handel och SRAT avseende optiker
- Optikbranschens och Optikerförbundets Kvalitetsnorm i synvården, version 19
- SRAT:s rapport "Om bristande möjligheter till pauser och återhämtning i optikbranschen", november 2021

14.5.3 Upphandlingsdokument

- Kammarkollegiets upphandlingsdokument Glasögon, dnr 23.3-617-19, daterat 2019-01-25

14.5.4 Webbssidor

- Arbetsmiljöverket, <https://www.av.se/inomhusmiljo/dator--och-bildskarmsarbete/> (2022-05-04)
- Arbetsmiljöverket, <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/personlig-skyddsutrustning/forebyggande-att-valja-skyddsutrustning/ogon--och-ansiktsskydd/> (2022-05-04)
- Kammarkollegiet, <https://www.avropa.se/ramavtal/ramavtalsomraden/Ovriga-tjanster/Foretagstjanster/glasogon/IngaIndelningar/> (2022-05-12)
- Kemikalieinspektionen, <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/reach-forordningen/kandidatföreteckningen#h-Kravsomgallervaror> (2022-03-27)
- Optikbranschen, <https://optikbranschen.se/sample-page/normdeklaration/> (2022-04-22)
- Optikbranschen, <https://optikbranschen.se/om-oss/att-tank-a-pa-vid-upphandling/> (2022-05-11)